

Lasten silmin

- lasten elämää dokumentoimassa

Lastenelokuvista puhuttaessa on yleensä tarkoitettu fiktiivisiä näytelmä- tai animaatioelokuvia. Nyt aluetta on kovaa vauhtia valloittamassa myös lasten dokumentit. Maailma avautuu katsojille lasten maailmasta ja heidän silmin.

Tarinoista Toisesta Suomesta

TV 2 dokumenttiprojektin päällikön Iikka Vehkalahden luotsaaman Toinen Suomi –projektin tarkoituksena on tuottaa dokumentteja Helsingin ja Tampereen ulkopuolelta. Projekti haluaa virittää Suomeen myös lastendokumenttien tekemisen. Dokumenttielokuvaan erikoistunut Dok Point festivaali esitteli kattavan sarjan lapsille tarkoitettuja dokumentteja Helsingissä 16. – 19.1.2003. Kaksi festivaalille osallistunutta ohjaaja matkustivat myös Poriin Toinen Suomi –projektin nimissä järjestettyyn seminaariin, 20. – 21.2.2003. Lasten dokumenttiohjaajat Klaus Kjeldesén Tanskasta ja Hanna Heilborn Ruotsista esittelivät omia elokuviaan ja preppasivat paikallisia tekijöitä. Paikalla oli myös YLE:n 2 lastenohjelmien päällikkö, Jukka-Pekka Koskiranta, keromassa Yleisradion lasten ja nuorten tarjonnasta ja tarpeista.

Koskiranta pitää Toinen Suomi –projektin mahdollisuuksia lasten dokumenttien tuottamisessa kiinnostavana, mutta samalla hyppäyksenä tyhjään. Kuitenkin riskejä on otettava. Hän ei osaa vielä luvata, kuinka monta projektin sisällä suunniteltua dokumenttia päätyy lopulta tuotantoon ja ruutuun, mutta hän pitää mahdollisuuksia hyvänä. Tekijöitä on ollut kouluttamassa koko joukko alansa osaavia taitajia sekä ulkomailta että Suomesta. Koskirannan mielestä Toinen Suomi antaa harvinaisen tilaisuuden avata vuoropuhelun TV –kanavan ja kentällä olevien tekijöiden kanssa sekä heitellä ilmaan uusia ja tuoreita ideoita.

Televisiokanavien lastenohjelmatarjonta on yleensä ulkomailta ostettua. YLE haluaa tuoda esille myös tarinoita Suomesta. YLE:llä ei ole kuitenkaan enää varaa tuottaa itsenäisesti dokumentteja. Suurimpaan osaan tuotannoista tarvitaan ulkopuolista rahoitusta.

Hyvä lastendokumentti Koskenrannan mielestä on koskettava. Se kertoo mielenkiintoisen tarinan mukaansa tempaavasti. Katsoja haluaa nähdä, miten tarina päättyy. Itse asiassa säännöt koskien hyvää dokumenttia ja fiktiivistä draamaa ovat paljolti samat. Lapsille suunnattuihin ohjelmiin sisältyy myös syvä taso. Mukana on kasvatuksellinen rooli, mutta se ei saa olla pinnassa. Tärkeää ohjelmassa on viihdyttävyyden, hauskuuden ja tunteiden välittäminen. Huumori antaa esimerkiksi loistavan keinon esittää vaikeita asioita.

Toiston totuus

– tarinoita Klaus Kjedseniltä

”Pukuhuone” on tanskalaisen Klaus Kjedsenin 25 minuuttinen, nuorille tarkoitettu dokumentti, joka sijoittuu jalkapallojoukkueen pukukoppiin. Elokuva esittelee nuorten miesten käyttäytymistä pelinhuuman ja harjoittelun välissä. Se käsittelee aikuiseksi kasvamisesta miehisten pukukopissa käytyjen riittien kautta. Dokumentti antaa myös mahdollisuuden tytöille kurkistaa ja sitä kautta ymmärtää nuorten miesten aikuistumisprosessia.

Ohjaaja Klaus Kjedsen on takanaan neljä vuoden elokuvaopinnot.. Hän on suurimmaksi osaksi tehnyt fiktioita. Omat lapset johdattivat Klausin lastendokumenttien maailmaan. Rahoituksen saaminen lastendokumenteille on ollut myös helpompaa kuin aikuisille suunnattujen, sillä niille ei ole paljon tekijöitä. Klausin aloittaessa ei ollut tarinoita tavallisista lapsista. Oli vain lapsille tarkoitettuja opetuselokuvia.

Paras syy ja motivaatio dokumentin tekemiseen on halu kertoa jokin tarinan. Tarinoiden on syytä olla muodostaan mahdollisimman yksinkertaisia. Tarinan idean pitää toimia puolessa minuutissa kerrottuna. Kun Klaus aloittaa kuvaamisen, hän jättää käsikirjoituksen pois. Lasten kanssa pitää olla avoimena kaikelle sille, mitä tapahtuu. Tulkitseminen ja analysointi tapahtuu myöhemmin editointipöydässä käsikirjoituksen pohjalta. Hänestä toisto lastendokumenteissa on tärkeää asioiden korostamiseksi. Ensimmäisellä kerralla asiaa esitellään katsojalle, toisella kerralla katsojaa muistutetaan asiasta ja kolmannella kerralla idea toistetaan vielä kerran näyttämällä se.

Kaiken kaikkiaan Klausin mielestä hyvä dokumentti lapsille on elokuva, jonka voi katsoa useamman kerran. Elokuva ei saa olla kertakäyttökamaa. Lapset käyttävät elokuvia harjoitusmateriaalina elämää varten. He oppivat siivun todellisuudesta elokuvan kautta.

Hollanti ja Tanska ovat olleet edistyksellisiä lasten dokumenttien kanssa. Näissä maissa on pidetty tärkeänä, että lapset näkevät dokumentteja sekä heidän ikäisten omasta elämästä että eri kulttuureissa elävien lasten maailmasta. Lapset törmäävät elämässään samanlaisiin tilanteisiin kuin aikuiset, mutta heidän kokemustapansa ja reagoiminen eroavat. Tärkeää on tehdä isoja kertomuksia pienestä maailmasta. Esimerkiksi lapselle hampaan putoaminen on suuri asia. Maitohampaan tippuminen ja sen jälkeinen harvahammashymy on merkki isoksi kasvamiseksi.

Lisätietoa Klaus Kjedsenista ja ”Pukuhuoneessa” elokuvasta www.cosmo.dk

Silmälaput silmiltä

sääntöjä Hanna Heilbornilta

”Piilossa” on ruotsalaisen Hanna Heilbornin tekemä, kahdeksan minuuttinen, koskettava animaation muotoon tehty dokumentti, joka perustuu haastattelunauhaan. Tarina kertoo 12 - vuotiaan Giancarlon katulapsena laittomana pakolaisena elämisestä.

Hanna Heilborn on kirjailijasta elokuvapuolelle siirtynyt ruotsalainen tekijä. ”Piilossa” dokumenttielokuvansa kohdalla hän kohtasi kysymyksen, miten kertoa tarina, mitä ei voi näyttää. Hänellä oli kerrottavanaan tarina pienestä, Ruotsissa asuvasta, perulais-pojasta, jonka oli elämänsä pakoillut virkavaltaa tuntien tarkasti kaupunkinsa piilopaikat. Tarina oli kertomisen arvoinen, mutta sitä ei voinut kertoa perinteisen dokumentin tavoin. Radiodokumentin sijasta hän päätyi animaatio vaihtoehtoon.

Piilossa –dokumentti yhdisti kaksi erilaista tekniikkaa, huono nauhoitus ja hieno 3D -animaatio. Elokuvan lähtökohtana täytyy olla tarina, eikä formaatti. Vasta kun tarina on valmis aletaan miettiä, missä formaatissa se toimii parhaiten. Animaation muotoon kirjoitetussa tarinassa täytyy olla erittäin tarkka käsikirjoitus. (Perinteisessä dokumentissa ei ole tiukkaa käsikirjoitusta ennen leikkausta.) Piilossa –dokumentissa käsikirjoituksena oli haastatteluääninauha.

Samat säännöt pätevät sekä lapsille että aikuiselle tehdyissä dokumenteissa. Tärkeitä pohdittavia ovat tarinan visualisointi sekä, miten saada tavallisesta tarinasta mielenkiintoinen. Maailma on täynnä hyviä, useaan kertaan kerrottuja tarinoista. Tekijän täytyy vain löytää uusi tapa kertoa ne jälleen uudelleen. Elokuvan tekeminen on niin rankkaa, että tekijän täytyy olla 100 % tarinan takana. Koko tiimillä täytyy olla myös sama visio. Hannan kuitenkin muistuttaa, että oma kiinnostus, innostus ja vimma aiheitaan kohtaan on syytä säilyttää projektia eteenpäin vievänä voimana, mutta dokumentin tekemisen kohdalla ne täytyy pitää erillään. Omasta vimmastakin voi nimittäin syntyä silmälaput, jotka estävät tekijää näkemästä todellisia asioita ja pahimmillaan kertomuksesta syntyy tekijän juntaamaa propagandaa.

Lisää tietoa Hanna Heilbornista ja ”Piilossa” elokuvasta: www.story.se

Maikki Kantola
Videootit
2003